

*Shostak Oksana Grigorievna,
Ph D, Associate Professor, Foreign Languages and Applied Linguistics
Department Head, National Aviation University, Kiev, Ukraine
E-mail: oshostak@ukr.net*

Gnostic discourse and the concept of hybridity in Leslie Marmon Silko's novels

*Шостак Оксана Григорівна,
канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри
іноземних мов і прикладної лінгвістики
Національного авіаційного університету, Київ, Україна
E-mail: oshostak@ukr.net*

Гностичний дискурс та концепція гібридності у творчості Леслі Мармон Сілко

Луїс Оуенс у своїй книзі «Інші долі. Розуміння роману американських індіанців» говорить про індіанський роман як про «чужорідний» жанр, тому що він має індивідуального автора, що створив егоцентричний текст ..., письменник корінного походження, практично як усі колонізовані люди, змушений функціонувати, виходячи із конкретної мови завойовника»¹. Дослідник говорить про

¹ Owens, Luis. Other Destinies. Understanding the American Indian Novel/Louis Owens. – Norman: University of Oklahoma Press, 1992. – p. 12.

асиміляцію поневолених народів, при цьому він залучає тезу М. Бахтіна про те, що ідеологічна приналежність людської істоти є процесом селективної асиміляції слів інших, а тенденція до асиміляції чужих дискурсів поневоленими народами зачіпає навіть більш глибокі й значимі пласти особистісної ідеології. Безперечно це є цікавим і глибоким спостереженням, тим більше, що сам Оувенс є представником обох категорій, а саме письменником романістом індіанського походження. Та слід сказати, що протягом двох десятиліть із моменту написання даної розвідки письменники індіанського походження не лише асимілювалися у іншу білу культуру, але й зуміли асимілювати цю культуру, використавши найкращі її надбання (до яких, безперечно належить і жанр роману) до потреб власної культури. Яскравим зразком цьому слугує творчість Леслі Мармон Сілко, представниці культури лагуна публо.

Написані письменницею романи «Церемонія», «Альманах мертвих», «Сади в дюнах» свідчать про успішне використання реалій мейнстрімної культури з метою популяризації індіанських ідей. Письменниця успішно залучає типові реалії т. з. білої культури з метою демонстрації негативних рис цієї культури. У першу чергу до таких реалій слід віднести католицизм. Заповзятими католиками у її романах є саме ті персонажі, котрі соромляться своєї приналежності до індіанської нації. Так, наприклад, у романі «Церемонія» до цієї категорії слід віднести Тьотю (тітку головного героя), котра соромиться усього індіанського і шукає розради і визнання через свою приналежність до прочан католицької церкви. Її спотворене задоволення полягає у постійному нагадуванні про сором, що його заподіяли їй члени родини, «вона ніколи не давала їм забути про те, що вона пережила через них». Вона турбується про Тайо, ветерана війни у В'єтнамі, після його повернення із шпиталю тому, що «їй була необхідний новий привід для боротьби, іще одна можливість продемонструвати пліткарям, що на неї нагромадили іще один нещасливий тягар для того щоб довести, що попри все вона — католичка»¹. Ревними католиками є і односельці сестер Солт і Індіго (роман «Сади у дюнах»), котрі не бажають приймати дівчат до свого товариства через їхню «іншість». та не на їхньому боці знаходяться симпатії авторки. У романі «Сади в дюнах» письменниця не тільки осмислює ідеї, притаманні ранній церкві, коли існувала не «простіша, чистіша форма християнської віри»², але більш «врівноважене» світобачення про людину і всесвіт, що її оточує. Текст роману можна розглядати як своєрідний діалог із гностичними Євангеліями, такими як Євангеліє від Фоми, Євангеліє від Пилипа, Євангелієм від Марії та Свідченням Істини. Сама письменниця відкрито визнає, що «це — гностичний роман»³.

¹ Silko, Leslie Marmon, *Ceremony*. – N. Y.: Penguin Books, 1977. – P. 20.

² Pagels, Elaine. *The Gnostic Gospels/Elaine Pagels*. – N.-Y.: Random House, 1976. – P. xxi

³ *Conversation with Leslie Marmon Silko/Ed. Ellen L. Arnold*. – Jackson :UP of Mississippi, 2000. – P. 186.

Вайн Делорія у своїй книзі “Бог є червоношкірим” пояснює, що для індіанців “релігія не розглядається як індивідуальні взаємовідносини із божеством. Це швидше заповіт між конкретним богом і конкретною громадою. ... Доктрини не потрібні і єреси невідомі. ... Заздалегідь сформовані стандарти поведінки — неважливі і припущення щодо вродженої людської гріховності неможливі, оскільки кожна особистість оцінюється оточуючими як корисна або некорисна, згідно із ступенем її зв'язку із справами громади”¹. У іншому місці дослідник підкреслює, що “у багатьох індіанських релігіях усе суще було “добрим” і з самого моменту творіння не мало жодного натяку на “гріхопадіння”, значення творіння полягало у тому, що усі його частини повинні функціонувати так, щоб підтримувати його»². Леслі Сілко цілком підтримує цю тезу у своєму романі “Сади в дюнах”.

Творчу силу жінки, згідно із гностичною традицією, письменниця тісно пов'язує із образом змії. У «Справжньому вченні» (знайденому серед гностичних рукописів у Наг-Хаммаді) вся історія, що мала місце у Едемі, розповідається із точки зору змія. Саме він, відомий у гностичній літературі як принцип божественної мудрості, переконує Адама і Еву спізнати істину у той час як “Господь” погрожує їм смертю за непослух, ревниво прагнучи із усіх сил приховати від них це знання і навіть виганяє із раю, коли вони отримують його³. У багатьох культурах світу ці фігури репрезентують вічне життя і воскресіння. Тому на перших же сторінках тексту роману ми зустрічаємося із культурними героями індіанських племен американського південного сходу репрезентованих саме образами змія та ящірки: “Бабуся розповідала, що старі сади завжди були там. У старовину люди знайшли вже підростаючі сади, що були насажені Піщаною Ящіркою, родичкою Дідуся Змія, котрий запросив свою племінницю оселитися там і культивувати своє насіння”⁴. Після повернення у рідні дюни дівчата застають картину запустіння, котре спричинене людською рукою. “Чужаки прийшли у старі сади, біля струмка без жодних на те причин, вони вбили стару гримучу змію, що завжди жила там, після чого вони зрубали маленькі абрикосові дерева над могилою бабусі Фліт”⁵. Та наступної весни сестри відновлюють свій рай, котрий знову буяє квітами і навіть понівечені злочинною рукою абрикосові дерева, знову дають пагони. “Щось жахливе вразило це місце, та що б це не було, воно полишило їх тепер, Сестра Солт відчувала це. Одного ранку, коли вона спустилася

¹ Deloria, Vine Jr. *God is Red/Vine Deloria Jr.* – N.-Y.:A Delta Book, 1973. – P. 200–201.

² Ibid. – P. 95.

³ Pagels, Elaine. *The Gnostic Gospels/Elaine Pagels.* – P. xxvii.

⁴ Silko, Leslie Marmon *Gardens in the Dunes/Leslie Marmon Silko.* – Scribner Paperback Fiction Published by Simon and Schuster, 1999. – P. 15

⁵ Ibid. – P. 476.

попрати до джерела, то побачила величезну гримучу змію, що пила воду. Вона дуже вишукано занурювала свої вуста у воду і шкіра на її шиї витончено рухалася, коли та ковтала. На якусь хвилику змія перестала пити, щоб поглянути на Сестру, а потім знову повернулася до води; напившись, вона велично відвернулася від плеса і поповзла по білому піску до своєї схованки у яскравій тіні. Прекрасна донька Старого змія повернулася додому”¹.

Не випадково, що саме Сестра Солт стає свідком повернення змії. У якійсь мірі цей образ у романі можна розглядати як уособлення людського занурення у матеріальний світ. Солт спізнає усю важкість нестач, вона народжує дитину і якийсь час перебуває на межі життя і смерті. Співставлення життя-смерть є дуже характерним для філософії гностицизму. Як наголошував один із вчителів-гностиків Валентинус, Бога неможна описати, але його можна зобразити завдяки антитезам “ з одного боку Невимовність, Глибина, Первинний Батько, а з іншого Благодать, Тиша й Чрево, Мати всього суцього ”². Кімберлі Ропполо певна, що письменниця залучає у романі таку характерну для більшості індіанських релігій ідею вічної жіночності, а “сад, Земля-мати є раєм, прилистком, чревом, у якому ми завжди «вдома» ”³. Ропполо пояснює, що навіть національне житло північноамериканських племен є втіленням поклоніння Великій Матері, так, жердини, що на них кріпиться тіпі (назва житла) розглядаються як її ребра, отвір для диму — її вуста, а двері — чрево, таким чином, потрапляючи у середину людина відчуває себе захищеною наче у материнському лоні. Описуючи один із важливих міжнаціональних індіанських ритуалів (оскільки кожне плем’я Північної Америки вважає себе окремою нацією), живлюча сила жіночого аспекту підкреслюється плодами, що їх земля дарує своїм дітям. “Простір у тіпі є чревом Вічної Жіночності, основи нашого фізичного буття, де поєднується прагнення Творця і лоно Матері Землі”⁴. Ні релігія північноамериканських індіанців, ні гностична доктрина, на протилежність офіційному християнству, не визнавали непорочного зачаття, возвеличуючи, а не принижуючи сексуальні стосунки, що дарують нове життя.

Наукова спільнота Гарварду відкинула тему дисертації, запропонованої Хетті “Принцип жіночності у ранній церкві”, вказавши на те, що це лише неважлива “периферійна деталь”, найгіршим у її дослідженні визнавалося те, що спираючись на гностичні тексти, вона доводила, що “сам Ісус зробив Марію Магдалину та інших

¹ Silko, Leslie Marmon Gardens in the Dunes/Leslie Marmon Silko. – P. 477.

² Pagels, Elaine. The Gnostic Gospels/Elaine Pagels. – P. 50.

³ Roppolo, Kimberly “We’ve Got to Get Ourselves Back to the Garden”: Indigenous Views of the Life-Death Cycle as Resistance in Leslie Silko’s Gardens in the Dunes/Kimberly Roppolo//Reading Leslie Marmon Silko: Critical Perspectives Through Gardens in the Dunes/Ed. Laura Coltelli. – Pisa: Pisa UP, 2007. – P. 81.

⁴ Ibid. – P. 78.

жінок апостолами у ранній церкві”¹. Особливо привабливими для Хетті виглядало вчення Маркіана, котрий, був переконаний, що “верховний Бог, уособлення добра не є Богом Старого Заповіту; тому що творча сила Справедливого Бога Старого Заповіту була силою злості, заздроців і прагнення карати. У той час як Бог Нового Заповіту був Добрим Богом, котрий послав свого єдиного Сина, щоб звільнити людство. Справедливий Бог надихнув підвладних Йому людей розірвати Ісуса, але це лише призвело до падіння їхнього Бога, бо Він зізнався у вбивстві Ісуса через невігластво. Справедливий Бог був покараний втратою усіх душ, що вірили у нього, котрі обрали Доброго Бога. Таким чином, людство було врятовано через Христове розп’яття, і все що було необхідно для спасіння — це віра у Божу любов. Ага! — подумала Хетті і завершила своє дослідження висновком: вчення Маркіона довело недоцільність традиційної церкви, немає потреби у покаранні, якщо немає закону, а лише Божя любов. Немає потреби і у церковних ієрархах чи виплаті десятини”².

Ця ідея розхитувала всю основу білої цивілізації капіталізму, побудованої навкруги домінування чоловічого принципу, котрий базується на церковній ієрархії. Іншою важливою духовною складовою гностичної церкви є вивіщення особистого спілкування із Богом понад узаконеними церквою догмами. Саме цей концепт найбільш вражає Хетті і спонукає її до подальшого дослідження навіть після того як її академічна кар’єра здавалось би зруйнована вцент. “Вона відкрила перший же том перекладів (гностичних текстів — О. Ш.) на цій сторінці:

Облиш пошук Бога і подібних до цього речей. Шукаючи Його, візьми себе як відправну точку. З’ясуй, хто усередині тебе робить усе належним до нього і промовляє: Боже Мій, розуміє мій, думки мої, душе моя, тіло моє. З’ясуй джерело печалі і радості, любові й ненависті. Якщо ти достеменно дослідити усе це, ти знайдеш його у собі”³.

Як стверджує Елейн Пагелс у роботі “Гностичні Євангелія”, гностичне вчення проголошувало, що начеб то “кожний посвячений мав прямий доступ до Бога, про що духовенство і клірики не бажали знати”⁴. Довічну боротьбу гностичного богопізнання із традиційною церковною ієрархією письменниця зобразила на сторінках роману, присвячених подіям на Корсіці, де оповідується про богоявлення Матері Божої на білій стіні школи: “Настоятель монастиря твердив, що образ на стіні є роботою диявола, оскільки чудотворне явлення затьмарювало поклоніння образу Святої Марії, зодягненої у золото і срібло, започатковане монахами. Та люди продовжували приходити до милого образу Божої Матері допоки настоятель не зв’язався з Римом і звідти не прибув монсеньйор і не заборонив шанування

¹ Silko, Leslie Marmon Gardens in the Dunes/Leslie Marmon Silko. – P. 101.

² Ibid. – P. 99.

³ Silko, Leslie Marmon Gardens in the Dunes/Leslie Marmon Silko. – P. 99–100.

⁴ Pagels, Elaine. The Gnostic Gospels/Elaine Pagels. – P. 27.

образу під загрозою відлучення від церкви”¹. Трохи вище у тексті розповідається про спробу монахів позбутися чудотворного образу за допомогою світської влади: “Нещодавно, церковна верхівка звернулася до мера міста, вимагаючи від нього зупинити поклоніння біля шкільної стіни. Мер відповів, що він нічого не може вдіяти, оскільки образ Святої Діви не можна ні змити, ні зафарбувати — монахи та інші представники церкви вже намагалися представити видіння як містифікацію. Та прекрасне кольорове світло, що створювало цей образ, тільки підсилювалося від кількості фарби, що її наносили на стіну. Це було справжнє чудо, і люди, що колись йшли в монастир за чудом, збиралися тут, біля церковної стіни, де не вимагалося жодних пожертв щоб побачити Божу Матір”².

Сілко констатує сумний факт, що офіційна церква через гонитву за фінансовим зиском не здатна зберегти духовну складову чудотворного образу, а це приводить до втрати божественної суті явища. “Монастир було збудовано як обитель дорогоцінного образу, викарбуваного сріблом по золоту. Прочани на колінах підіймалися мармуровими сходами абатства, щоб залишити пожертвування. Паралізовані починали ходити, глухі й сліпі починали чути й бачити знову. ... Та з часом чудотворна сила образу зникла. Але тепер сама Свята Діва явилася до них”³.

У той час як інститут християнського духовенства базується на вивищенні чоловіків, оскільки, згідно із церковним вченням, чоловіки-клірики вважаються нащадками Петра, першого із апостолів Христових, ігноруючи факт, що, згідно Євангелій від Марка й Івана, Спаситель після смерті першим з’явився Марії. Саме тому гностики ратують за рівність двох начал. Це твердження перегукується із індіанською концепцією єдності чоловічої й жіночої енергій, що правлять світом.

Сілко піддає сумніву раціональність сучасної побудови суспільства, що базується на маскулінних цінностях, котрі беруть свій початок у церковній ієрархічній побудові. Гностичні мотиви та похідні від них образи-композиції виконують у Сілко інтертекстуальну функцію, особливим способом поєднуючи «мейнстрімну» білу культуру із віруваннями корінних жителів Америки.

¹ Silko, Leslie Marmon Gardens in the Dunes/Leslie Marmon Silko. – P. 318.

² Ibid.

³ Ibid.